

در حاشیه حضور ایران در دوسالانه ونیز

متاعی که خریدار ندارد

صادق تبریزی

■ اکنون دو دوره است که شماری از نقاشان به دوسالانه ونیز راه یافته‌اند. شکی نیست آنها نه به دعوت مسوولان دوسالانه ونیز که با حمایت معاونت هنری و مرکز هنرهای تجسمی اعزام شدند و صد البته نه در مکان برگزاری دوسالانه ونیز، بلکه در محلی که مرکز هنرهای تجسمی در مجاورت محل نمایشگاه اجاره کرده و آثار به نمایش درآمده است. در واقع مرکز هنرهای تجسمی وزارت ارشاد در کنار محل اصلی ارایه جدیدترین پدیده‌های هنر دنیا، متاعی را عرضه کرده که خریداری ندارد. آیا وقت آن نرسیده از سرپرست موزه و مسوول مرکز هنرهای تجسمی بپرسیم که در دوره گذشته بخت خود را آزمایش کرده‌اید، دلیل اینکه برای دومین‌بار این اقدام صورت گرفته، چه بوده است؟

موضوعی که بسیار اسفبار است، آنکه مسوولان هنرهای تجسمی کشور اعم از معاونت هنری و بقیه دست‌اندرکاران تصور می‌کنند که به احتمال زیاد موضوع شناس و اقبال، عامل اجرایی بسیار مهمی خواهد بود که یک موقعیت طلایی را نصیب شرکت‌کنندگان ایرانی این دوسالانه خواهد کرد و «عن قریب» سیل جوایز، پاداش و تندیس‌های بلورین به سوی این آثار سرازیر شده و ثروت، شهرت و مقام‌های نخست هنر دنیا را به خود اختصاص خواهند داد تا فاصله عقب‌ماندگی از هنر دنیا و در پس این قافله جهانی به یکباره جبران شود و هنرمندانی خاص به زودی در ردیف هنرمندان مطرح جهان چون اندی وارهل و فرانسیس بیکن جای بگیرند، غافل از آنکه داوران این دوسالانه جهانی، خیره‌ترین هنرشناسان عرصه تجسمی هستند که هر یک بیش از نیم قرن تسلط و احاطه بر آخرین پدیده‌های هنری داشته و تغییر و تحولاتی هنری را همواره گام به گام تعقیب کرده‌اند. بنابراین با مشاهده هر اثر منشأ پیدایش و نیز منبع الهام‌بخش آن و همچنین میزان تبحر و شناخت هنرمند مربوطه‌اش را از آنچه به نام دستیابی به هنر ناب است در بوته آزمایش قرار می‌دهند و هیچ حرفه‌ای نیست که از نگاه تیزبین معنی بماند. بنابراین بسیار سادانه‌اندیشه است که اگر تصور کنیم شانس، تصادف، بخت و اقبال ممکن است به شرکت‌کننده‌ای که بی‌مناسبت خود را به چنین نمایشگاه معتبری داخل کرده روی بیاورد و به این امید واهی و خوش‌باورانه جمله عمل ببوشانند. این خیالات وهم‌انگیز دو دوره است که بمقدمات ذی‌ربط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی را وسوسه می‌کند که شاید این بار لطفی شامل حال هنرمندان معصوم و مظلوم این سرزمین شود و چه بسا که در این نبرد نابرابر یکبار قرعه به نام هنرمندان خودی باز شود.

چند سال پیش که انبارهای حوزه هنری دست‌خوش حریق شد، بسیاری از این آثار، البته اغلب آنهایی که به زعم مسوولان حوزه در رده پایین‌تری قرار گرفته بودند، طعمه حریق شد و بقیه این آثار که تنها تأثیرش اشغال اتاق‌های حوزه است، روی دست حوزه هنری باد کرده‌اند.

مسوول مرکز هنرهای تجسمی وزارت ارشاد اسلامی این‌بار پس از آنکه یکبار شانس خود را در این بوته آزمایش سپری کرد، باز ناکام برگشت.

گزارشی از پنجاه و چهارمین دوسالانه ونیز

المپیک هنری ۱۱۶ ساله

■ ۱۱۶ سال از شکل‌گیری دوسالانه ونیز می‌گذرد؛ دوسالانه‌ای که طی تاریخ طولانی خود چهاردهای هنری بسیاری را به خود دیده است. این دوسالانه همواره به‌عنوان رویدادی بین‌المللی تعریف شده، رویدادی که با تکیه بر ریشه‌ها و بنیادهای یگانه آفرینندگی، هنر را زبان مشترک تمام ساکنان کره خاکی شناخته است. با این حال حضور ایران در این دوسالانه، همواره با مناقشه، دعوا و اما و اگر همراه بوده است. موزه هنرهای معاصر درحالی‌امسال آثار چهار هنرمند را به این دوسالانه فرستاد که هنوز خبری از ایجاد پلویون برای هنر ایران در این دوسالانه نیست. منتقدان می‌گویند: فاصله هنر ایران با اروپا فقط ۱۰ سال است و هنرمندان ایران، غرب را شگفت‌زده کرده‌اند. مرکز هنرهای تجسمی ارشاد در بلا تکلفی دوسالانه‌های داخلی روی حضور نمایشی ایران در دوسالانه ونیز مانور می‌دهد. دو سالانه‌ای که تاکنون برای ایران دستاوردی نداشته است. باید گفت حضور در این دوسالانه انجنان حرکت مهمی محسوب نمی‌شود بلکه ماهرنگی برای ارایه پلویونی برای هنرمندان ایرانی و مهم‌تر از آن دریافت شیر طلای ونیز در درجه اول اهمیت قرار دارد، افتخاری که تاکنون تنها دوبار آن‌هم از سوی آویش خبره‌زاده (هنرمند ایرانی مقیم آمریکا) و یک هنرمند ایرانی دیگر نصیب ایران شده است.

هشت سال از زمانی که حسین خسروجردی به همراه احمد نادعلیان و بهروز دارش در پنجاهمین دوسالانه بین‌المللی ونیز حضور یافت، می‌گذرد. در آن سال خسروجردی و دو هنرمند دیگر توانستند با ارایه آثار خود در این دوسالانه، نظر منتقدان، گالری‌داران و موزه‌داران بزرگ دنیا را جلب کنند.

ادامه در صفحه ۱۵

گفت‌وگوی اختصاصی «شرق» با بیس کوریژه، مدیر هنری دوسالانه ونیز

حضور ایران در ونیز، فراز و فرود داشته است

پرویز براتی

عکس: شرق

■ کار بیس کوریژه در دوسالانه امسال ونیز، فراتر از کار یک «نمایشگاه‌گردان» بود؛ چراکه پایه‌ی پای پاتولو باراتا، رئیس دوسالانه فعالیت می‌کرد و حتی گاه در قد و قامت یک مدیر توانمند ظاهر می‌شد. این مورخ و منتقد ۶۲ ساله هنر که اصالتاً سوئیسی است، سمت‌های مهمی در عرصه هنر داشته: از عضویت در هیات داوران جایزه «ترنر» گرفته تا عضویت در هیات علمی «پاله دو توکیو» پاریس. از سال ۲۰۰۴ سر دبیر مجله Tate etc بوده است که از سوی گالری تیت لندن منتشر می‌شود. او تا به حال نمایشگاه‌های مهم بسیاری را در آلمان، ایتالیا، سوئیس، آمریکا، انگلستان و پاریس برپا کرده است. گفت‌وگویمان را با این منتقد و مورخ هنر که به بهانه پنجاه و چهارمین دوسالانه ونیز انجام شده، در ادامه می‌خوانید.

و آرسنال صاحب پلویون نیست چطور می‌بینید؟

ایسن از یک طرف به سیاست‌های هنری ایران برمی‌گردد. بخشی از ماجرا هم دست ایران نیست؛ چون دارپلون پلویون در دو نقطه‌ای که شما نام بردید، شرایطی می‌طلبد.

این شرایط چیست؟

من چندان از مسائیل اجرایی اطلاع ندارم. چون کارم نمایشگاه‌گردانی است، منتهای فکر می‌کنم قطع و وصل شدن رابطه ایران با جهان هنر طی سال‌های اخیر منجر به این امر شده. ایران در سال‌هایی، حضور موقتی در دوسالانه ونیز داشته بعد شاهد عدم حضور این کشور برای دورهای بوده‌ایم و حالا هم که شنیدم دو دوره است ایران دوباره در دوسالانه شرکت کرده. من معتقدم مشارکت قوی در دوسالانه‌ای چون ونیز، نیازمند رابطه مستمرتر دست‌اندرکاران هنری کشورها با مسوولان دوسالانه است. باید رابطه ایران با جهان هنر، شفاف و متداوم باشد. خصوصاً من روی واژه «تداوم» تأکید خاصی دارم.

■ برگردیم به مسائیل عمومی دوسالانه. امسال از برخی منتقدان می‌شنیدم که کنفر دوسالانه‌ها به ته دیگ خورده و دیگر دوسالانه‌ها کارکرد خود را از دست داده‌اند...

نمی‌دانم چه کسی یا کسانی این نظر را ابراز کرده‌اند، امافکر می‌کنم برعکس نظر این عده، جریان هنر جهان

با مدیران پلویون‌های اصلی، ایده نمایشگاه امسال یعنی همان میحت «روشنایی‌ها» را با آنها در میان گذاشتم. من پنج سوال برای مدیران پلویون‌ها مطرح کردم: در خانه چه احساسی دارید؟ آیا انگلیسی می‌تواند زبان غالب جهانی در آینده باشد؟ اگر پاسخ به سوال قبل منفی است، چه زبانی می‌تواند جایگزین آن شود؟ سوال چهارم این بود که آیا اجتماع هنر می‌تواند یک کشور را تشکیل دهد؟ سوال پنجم هم این بود: فکر می‌کنید کدام کشورها هستند که شما به آنها تعلق خاطر دارید؟ این دیدار البته با مدیران پلویون‌های مستقر در جیاردینی و آرسنال‌ها بود. در نهایت از رهگذر این بحث و گفت‌وگوها و طرح این پنج سوال، شعار نمایشگاه شکل نهایی گرفت و هنرمندان شرکت‌کننده هم مشخص شدند.

■ شعار «روشنایی‌ها» بر طبق چه سازوکاری برای دوسالانه امسال انتخاب شد؟

فکر می‌کنم کار هنری، نوعی روشنگری است. این شعار را من از یکی از شعرهای آرتر رمبو شاعر درگذشته فرانسوی گرفته‌ام. این شعار، یکی از ویژگی‌های مهم کار هنری است: تجربه روشنگرانه و در عین حال یگانه هنر، چیزی جز روشنایی و روشنگری نیست.

■ امسال شاهد نوعی رویکرد ضدجنگ در دوسالانه بودیم. برای نمونه چیدمان تانک و صحرای (۲۰۱۱) چنین پیامی را القا می‌کرد و همین‌طور آثار غرقه مصر. آیا با این نظر موافقتی؟

شعار امسال ما، «روشنایی‌ها»، ناظر به همین امر است. برهیزر از تاریکی، تیرگی و سوق دادن نگاه‌ها به سمت روشنی، هدف اصلی این دوسالانه است. ما امسال در حالی دوسالانه را آغاز کردیم که جهان با بحران‌های بی‌شماری دست و پنجه نرم می‌کرد؛ از انقلاب‌های عربی گرفته تا جنگ حرکت هنر این کشور در همین دوسالانه‌ها و جشنواره‌های مختلف هنری جریان دارد. نبض هنر ایتالیا در دست جشنواره‌ها و دوسالانه‌های مختلف این کشور است. این وضعیت در فرانسه، سوئیس، آلمان و حتی انگلستان هم دیده می‌شود. گالری‌ها در کار خرید و فروش آثار هستند، اما دوسالانه‌ها فاغ از مسائیل انتفاعی و اقتصادی، در پی عرضه هنر واقعی هستند. بالطبع دوسالانه ونیز عرصه‌ای برای نمایش آثار هنرمندان پیشرو و جوان است. شما از طریق پلویون‌ها و غرفه‌های می‌توانید شاهد آخرین دستاوردهای هنری باشید.

■ از ۸۴ هنرمندی بگویید که برای بخش خودتان (نمایشگاه‌های اصلی منطقه جیاردینی و آرسنال‌ها) انتخاب کردید: از نحوه انتخاب آنها و مضمون نمایشگاه.

درصد بالایی از این ۸۴ هنرمند، هنرمندان جوان بودند و این مایه خرسندی من است. در واقع ۳۲ هنرمند از این تعداد، بعد از سال ۱۹۷۵ به دنیا آمده‌اند. در عین حال ۳۳ هنرمند هم زن هستند. گفتم که گرایش کلی به سمت عرضه و نمایش آثار جوان‌ترها بود. درباره نحوه انتخاب این هنرمندان هم باید بگویم که پس از دیدار سال گذشته

چیدمان تانک واژگون

هاون میرزا در حال دریافت شیر نقره ای

نمای بیرونی پلویون و ترونیا

نمای بیرونی پلویون و ترونیا

گفت‌وگو با احمد نادعلیان، هنرمند ایرانی شرکت‌کننده در دوسالانه پنجاهم ونیز بعد از ۴۰ سال پا به ونیز گذاشتیم

نیما توسلی‌رودسری

■ احمد نادعلیان، هنرمند سفر است. تمرکز اصلی او روی هنرهای محیطی است و در عرصه جهانی چهره‌ای شناخته‌شده است. فعالیت‌های هنری او شامل حجاری، چیدمان، کارهای چندرسانه‌ای و اینترنتی (نت‌آرت)، چیدمان ویدیویی، کارهای تعاملی و اخیراً ساخت آهندیس‌هاست. او بیشتر در طبیعت زندگی می‌کند و در عرصه بین‌المللی به اجرای هنر محیطی می‌پردازد. آثارش در بیش از ۴۰ کشور دنیا پراکنده‌اند. نادعلیان در سال ۲۰۰۳ به همراه حسین خسروجردی و بهروز دارش برای معرفی هنر معاصر ایران، عازم دوسالانه ونیز شد.

■ ■ ■

■ سال ۲۰۰۳ بود که همراه با بهروز دارش و حسین خسروجردی به دوسالانه ونیز اعزام شدید. آیا در آن سال ایران در منطقه جیاردینی پلویون داشت؟ در منطقه جیاردینی پلویونی نداشتیم، اما موزه هنرهای معاصر جایی را در این شهر اجاره کرده بوده البته خیلی از کشورها در جیاردینی پلویون و ساختمان دارند. کشورهایی هم هستند که ایتالیا توجه ویژه‌ای به آنها دارد و به آنها در جیاردینی یا آرسنال‌ها پلویون می‌دهد؛ ولی الباقی باید در سطح شهر خانه‌ای را اجاره کنند.

■ آن زمان رابطه‌تان با هنرمندان شرکت‌کننده در دوسالانه چطور بود؟

ما در شرایطی پا به ونیز گذاشتیم که متوجه شدیم ایران حدود ۴۰ سالگی در این رخسداد غایب بوده حتی ۱۵ سال قبل از انقلاب اسلامی هم ما حضوری در این دوسالانه نداشتیم. دلایل این غیاب در سال‌های بعد از انقلاب معلوم نبود؛ ولی عدم حضور قبل از انقلاب برای ما یک سوال بود. با وجود تأسیس موزه هنرهای معاصر و جشن‌هایی مثل فرهنگ و هنر شیراز، این سوال مطرح بود که چرا شرکت نکردیم؟ البته این مساله می‌تواند دلایل متعددی داشته باشد. بعد از انقلاب رویکرد هنر، نوعی رویکرد اجتماعی بود و هنری که در دوسالانه‌های بعد از دهه ۶۰ ارایه می‌شد، هنر اجتماعی را نمی‌خواست. می‌خواست با فضای مایل بین سرمایه‌داری کار کند. وجود جنگ و بحران اقتصادی باعث شد ما بعد از انقلاب به مدت ۲۰ سال در این دوسالانه حضور نداشته باشیم؛ اما حضور کم‌رنگ ایران در سال‌های قبل از انقلاب همواره جای انتقاد دارد.

■ مبنای انتخاب شما برای اعزام به ونیز چه بود؟ در آن زمان گویا کمیته‌های مختلفی برای اعزام هنرمندان به دوسالانه‌ها و جشنواره‌ها تشکیل می‌شد. برای ونیز هم طی جلساتی که برپا می‌شود، به این نتیجه می‌رسند که سه نفر را با سه گرایش متفاوت و تا حدودی سه نسل متفاوت یکی در زمینه مجسمه، دیگری هنر دیجیتال و سومی در عرصه هنر محیطی انتخاب کنند.

■ یک مقصدار در مورد کارتان توضیح بیشتری می‌دهید؟

کار من یک اثر ویدیویی با عنوان «رودخانه هنوز ماهی دارد» بود. سال قبلش مجتبی میرطهماسب مستندی از آن ساخته بود که در موزه هنرهای معاصر به نمایش درآمد. من کاری ویدیویی ارایه داده بودم که در واقع یک چیدمان ویدیویی از کارهای رودخانه بود. آقای میرطهماسب برای ونیز مواد خام فیلم را در اختیار من گذاشتند و اثرم به شکل چیدمان ارایه شد. با یک پروژکتور که در سقف نصب شده بود، تصویر توسط آینه‌ای در فضایی ۴۵ درجه روی زمین پخش می‌شد. به جای پرده، نمک و مقداری ریگ سفید روی زمین ریخته بودم؛ سنگ‌هایی که دور و اطراف این نمک‌ها ریخته شده بود به گونه‌ای بود که فضای رودخانه را تداعی می‌کرد. کسی که کار را می‌دید چون صدا پایین بود، فکر نمی‌کرد کار از بالا پروژکت می‌شود؛ فکر می‌کرد از زیر زمین چیزی پخش می‌شد و تعدادی هم عکس کارهای رودخانه‌ای که سال‌های آغازین کارم در ایران بود، در آنجا معرفی شد. این پروژه با استقبال مواجه شد؛ تا جایی که رابرت سی‌مورگان، کوریپتور نمایشگاه افتتاحیه شش ماه بعد من را به منطقه لیو در ونیز دعوت کرد و من روی صخره‌های آنجا به صورت زنده کارم را اجرا کردم. آنجا هم فیلم میرطهماسب را نمایش دادیم.

■ ایسن رخسداد بزرگ هنری در مورد ایران با مسائلی همراه بوده، ما برای مدتی طولانی از دوسالانه دور بوده‌ایم و یک موقعی هم نحوه ارایه آثار و فرستادن هنرمندان مناقشه‌انگیز شد. هنوز هم این دعواها وجود دارد. فکر می‌کنید مساله ما با هنر جهان و دوسالانه ونیز چیست؟

اصولاً دوسالانه تا آنجا که من متوجه شدم، در کشورهای مختلف نه محل رایج کار دانشجویی است و نه جایی برای نمایش آثار استادان صاحب‌نام؛ البته خود ایتالیا از امتیاز میزبان بودن استفاده و سالیانه یکی از افراد پیشگوست خود را تجلیل می‌کند نکته ظریف این است که وقتی یک کشور غرفه‌ای را اجاره می‌کند، کل این فضا یک اثر محسوب می‌شود؛ حال می‌خواهد یک هنرمند شرکت کرده باشد یا ۱۰ هنرمند. خیلی از کشورها یک هنرمند را انتخاب می‌کنند یا اینکه دو، سه نفر را انتخاب می‌کنند، اما آنها روی یک پروژه کار می‌کنند و کارها مکمل‌همدیگر هستند.

نمای بیرونی غرفه ایران

چیدمان مرتضی دره‌خانی

عکس‌های معسدر راستانی